

A kulturfok róvására nagyrafejlődött technika romboló hatása.

Az utolsó száz év a találmányok, a rohamosan fejlődő technika évszázada volt. Vasútvonalak bámulatosan rövid idő alatt sűrű hálózatként vonják be földünket; a mozdonyok mai szemmel nézve oly kicsiny kezdeti formáikból gigantikus gépekké nőttek; a tengereken valóságos hajókolosszusok, úszó városok közlekednek a kontinensek között; a rádió a szellemi együttélést, gondolataink kicserélését, terjesztését, olyan intenzitásra emelte, amely rövid idővel ezelőtt elképzelhetetlen volt; és végül teljesedésbe ment az emberiség sok évezredek álma is, megszületett a repülőgép, amely rövid pár évtized alatt szintén hatalmas gépóriássá fejlődött. A Föld kis égítetté zsugorodott össze, amelynek ma már legnagyobb távolságai is csak párnapi repülőutat jelentenek. Az emberi szellem, az emberi találékony-ság rendkívüli gazdagsággal ajándékozott meg bennünket, de egyben fenyegető figyelmeztetést is kaptunk, amelynek jelentőségét idejekorán felismerni és ahhoz alkalmazkodni az emberiség számára létkérdés; — amelynek fel nem ismerése az emberiség legnagyobb tragédiájához vezetne.

Olyan hatalom, olyan technikai eszközök egész sora került kezünkbe, amelyeknek helyes felhasználására a nagy néptömegeknél még nincs meg a kellő érettség, amelyekre gazdaságilag felkészülve, megszervezve nem voltunk és így azok társadalmi és gazdasági egyensúlyunk megbontására vezettek. Soha olyan gazdag Földünk még nem volt, mint ma: roppant feleslegeink vannak mezőgazdasági és ipari termékekben, roppant feleslegeink munkaerőben; és ime, mi az eredmény, ahelyett, hogy a feleslegek termékekben és munkaerőben egészségesen kicserélődnének, az egyik oldalon az értékesíthetetlen termények megsemmisítése válik szükségessé vagy következik be, míg a másik oldalon rengeteg munkaerő zárul ki a termelésből. Munkanél-

küliség és nyomor következik, holott megvannak az előfeltételek egy jobb jövő megteremtésére. Az emberiség kezébe került hatalmas eszközök, az emberi szellem gazdag ajándékai nem kerülnek helyes felhasználásra, nem végeznek építőmunkát; a gépeknek úgyszólván már nem vagyunk urai, hanem mintha gonosz démonokat idéztünk volna, amelyeknek többé parancsolni nem tudunk, úgy hatalmasodtak el felettünk. És valóban úgy van, hogy a szellem szavára fognak ismét hatalmunkba kerülni. Csak a magas kultúrfok, kölcsönös megbecsülés, embertársaink iránti szeretet, az együttélés törvényeinek pontos szabályozása vezethet ahhoz, hogy az ember helyesen tudja felhasználni a technika eszközeit. *A technika további fejlődése a szellemiek, a kultúrfok emelése nélkül, végzetes csapást mérne az emberiségre.*

Amellett a rohamos technikai fejlődés nemcsak külső körülményeink, hanem belső életünk egyensúlyát is megbontotta. A valóság az, hogy az emberiség legnagyobb része ma csak a kézzelfoghatót hiszi, az életről a technika felé fordul figyelme. Realitással csak az bír számára, ami érzékszerveink felfogóképességének határain belül van. Feledjük, hogy milyen tökéletlenek érzékszerveink és műszereink, és hogy maguk a természettudományi vizsgálatok is az ismeretlennek, érzékelésünk határán kívül esőnek, mindig új és új térségeire világítanak rá. A technikának utóbbi évtizedekben valóban bámulatos eredményei az emberiség minden bizalmát, egész gondolatvilágát ebbe az irányba terelték, és csak kis csoport az, amely a sivár látszat ellenére is megtartja hitét az emberiség nagy ideáljában, amely továbbra is hallgatja a szférák titkosatos zenéjét és látja, hogy körülöttünk a Világegyetem leghatalmasabb erői építenek és alkotnak szakadatlanul.

Sőt éppen a technikai fejlődés, amely egyrészt eltereli az ember figyelmét az ideális értékekről, nyit meg számunkra olyan mélységeket, amilyenekről nemrég még fogalmunk sem lehetett. Nem sok idővel ezelőtt még csak alig pár fényévnyi távolság volt az, amit tekintetünkkel átfogni tudtunk, és azokat az üzeneteket, amelyeket a fénysugár révén távoli világrendszerekből kaptunk, még nem értettük. Ma hihetetlen méretekben bontakozik ki az új, tökéletesebb műszerek számára a Világegyetem. Annak a Világrendszernek, amelyben mi élünk,

A kultúrfok rövdsára nagyrafejlődött technika romboló hatása.

amelynek Naprendszerünk tagja, és amelyet Tejút-rendszernek nevezünk el, mai ismereteink szerint 100.000 fényévnél nagyobbba becsüljük átmérőjét; vagyis oly távolságra, amelyet a fény, másodpercenként 300.000 km. útat futva be, több mint ezer évszázad alatt tesz meg. A mi Tejút-rendszerünkhöz hasonló Világegyetemek pedig milliósámra vannak szétszórva a Világűrben, és azoknak tőlünk való távolsága részben a százmillió fényévet is meghaladja. Vagyis nagyobb annál a távolságnál, melyet a fény, másodpercenként 300.000 km.-t haladva, százmillió év alatt fut be. Ez a pár, olyan röviden odavetett adat is mutatja, miy hihetetlenül hatalmas világkép van előttünk kibontakozóban. Látnunk kell, hogy felfoghatatlanul hatalmas erők azok, amelyek a Világegyetemben az örök keletkezésnek, fejlődésnek, mindig új és új lökést adnak. De mindezek dacára csak kevés az a kiválasztott ember, aki meg tudja sejteni azt a nagy valóságot, amely mindezek mögött rejlik; aki látja, hogy emberi fogalmainkkal meg sem közelíthető, roppant hatalmas erők azok, amelyeknek az anyagi világba kivetődött képét látjuk, és amelyeknek csak egyes elszigetelt tünetényeit sikerült megfigyelnünk a nagy egésszel való teljes összefüggés, a tünetények legbensőbb lényegének felismerése nélkül. Ezzel a nagy valósággal szemben teljesen helytelen és torz — a holt anyagon felismert néhány törvényszerűsége alapított — az a mechanisztikus világkép, amely vak marad a leglényegesebbel szemben, amely nem látja a valóságot, amelynek számára a Mindenség végeredményben nem egyéb holt anyagtömegek világánál.

* * *

Valóban úgy van, hogy a legtöbb ember számára ma az anyag és a fizika körébe tartozó erők képezik az egyetlen valóságot. Az új találmányok, a technika napról napra megújuló sikerei azt eredményezik, hogy az ember minden gondolatával ebbe az irányba fordul: *a civilizáció elnyeli a kultúrát*. De ez azt jelenti, hogy kirekesztjük világszemléletünkéből azokat a körülöttünk működő leghatalmasabb erőket, amelyeknek jelenléte kétségtelen, ha azokat felismernünk nem is sikerült, és amelyeknek végeredményben életünket is köszönhetjük.

A körülöttünk működő erőket csak kis részben ismerjük. A fizika a holt anyagon keresztül kutatja egyes erők törvény-

szerúségeit; ezeket a törvényszerúségeket szigorúan besorozhatjuk a matematikai törvények határai közé: az ismert fizikai erőkkel számolni tudunk. Bizonyos körülmények között való viselkedésük pontosan előre meghatározható.

De a természeti erők általában (amelyeknek a fizika körébe tartozó erők csak kis törtrészét képezik), a Világegyetem mindent megmozgató, mindent kormányozó erői. A Világegyetem jelenségei nem szoríthatók a fizika törvényeinek határai közé. A fizika törvényei a teljes egyensúly irányába mutatnak és ezt a teljes egyensúly-állapotot a Világegyetem az idők végtelenjén már elérte volna, ha csakis a fizika által ismert törvények uralkodnának a Mindenségben, sőt ezt az egyensúlyállapotot soha el sem veszíthette volna. Ha csakis a fizika előttünk ismert törvényei uralkodnának a Világegyetemben, akkor az idők végtelenjén már megszűnt volna minden tünemény, minden mozgás, minden hőkülönbég, és a Világegyetem ma tényleg nem volna egyéb megmerevedett anyagtömegek holt világánál. De nincs így. A körülöttünk roppant méreteiben kibontakozó, végtelenül hatalmas erők által megmozgató, állandóan átalakuló, fejlődő Világegyetem, a minden este felénk boruló csillagos égbolt, bizonyítéka annak, hogy vannak olyan mindennél hatalmasabb erők, amelyek minden keletkezésnek, minden fejlődésnek és átalakulásnak újból és újból lökést adnak.

Az Élet erői csak egy ágát képezik a természeti erőknek. Amíg a fizika erői pontosan ellenőrizhetők és az élettelen anyagon végzett kísérletek alapján felismert törvények egész sorozatának engedelmesskednek, addig az élet erőinek útjai előre szabatos törvényekkel meg nem állapíthatók, az élőlények működése sokszor éppen ellentétben áll a fizikai erőkkel. Éppen ez egyik jellemző tünete az életnek. Minden mozdulatunk szembehelyezkedés a gravitációval. Az a körülmény, hogy a Világegyetemen az idők végtelenjén még nem érte el a teljes egyensúly állapotát, sőt mindig megújuló, végtelenül hatalmas tünemények színhelye, — szembehelyezkedve a fizikának az egyensúly irányába mutató alaptörvényeivel, — arra mutat, hogy azokkal a természeti erőkkel, amelyek a Világegyetemet irányítják, mozgásban tartják, az élet erői rokonságban állanak, az élet erői ezeknek a roppant természeti erőknek egy ágát ké-

pezik. Ezeknek az erőknek a földi élet csak kis nyulványa, mindamellett azokkal teljes összefüggésben. *A földi élet tehát a leghatalmasabb természeti erőkben gyökerezik*, oly hatalmas természeti erőkben, amelyek messze túlhaladják életformáik kereteit és így képzelőtehetségünket. Minél mélyebbé, minél intenzívebbé tesszük életünket, annál közelebb jutunk az élet ezen ősforrásaihoz. Ehhez ú. n. szellemi erőink segítenek hozzá. *Az életérés intenzitásának, a szellemi erőknek növekedése a földi élet fejlődésének iránya.*

Az, amit szellemi erőknek nevezünk és érzünk, szintén nem egyéb a természeti erők egy megnyilvánulásánál. A természet kimeríthetetlen gazdagsága, szépsége és harmóniája szellemünkben tükröződik. A mi szellemi erőink is csak egy kis nyulványát képezik a természet hasonló értelmű erőinek; szellemi erőink szintén végtelenül hatalmas természeti erőkben gyökereznek az élet erőivel együtt. Mást képzelni éppen annyira hibás, egocentrikus felfogás, mint a Világegyetem geocentrikus felfogása a középkorban. Sem az élet, sem a szellemi erők tekintetében nem vagyunk kiváltságos helyzetben; nem is beszélve arról, hogy egy ilyen kiváltságos helyzet elképzelése a legszegényesebb és legsivárabb világképhez vezet. A földi élet minden viszonylatában roppant hatalmas természeti erőkhez kapcsolódik.

A Világegyetemben a természeti erőknek és köztük az élet erőinek szerepe a legfőbb; a fizikai értelemben vett erők — amelyeket pedig az anyaggal együtt legtöbbször mindennél lényegesebbnek, sőt az egyet reális valóságnak látunk — csak szolgálói amazoknak. Mi pedig nem véletlen álta¹ keletkezett, felelőtlen lakói vagyunk a Világegyetemnek, egyedül számkivetve annak porszemnyi bolygóján, hanem részesei vagyunk a Világegyetem mindennél hatalmasabb, a legfőbb valóságot jelentő erőinek: az élet erői a legtökéletesebb, legnemesebb, szellemileg legmagasabban álló életet teszik köteleességünké.

* * *

Az ősz Galilei, miután 70 éves korában az inquisitio fogságába és annak ítélőszéke elé került, miután térdenállva meg kellett tagadnia és átkoznia tanait, és miután röviddel ezután mindkét szemére megvakult, a következőket mondotta egyik kedvelt tanítványának, Vivianinak:

...A teremtményeknek roppant — számokkal ki nem fejezhető — sokféleségén, a legkisebb atomig áthághatatlan rend uralkodik; örök törvények szabályoznak mindent Egektől-Egekig, Napoktól-Napokig, Földtől-Földig elragadó harmóniában; a halandó bölcs számára kimeríthetetlen a szemlélni és meggondolni való Örökkévalóságtól Örökkévalóságig, és kimeríthetetlen az ebből eredő boldogság forrása... Minden itt végigdolgozott, munkával töltött fáradságos óra ott boldogságban termékeny; olyan boldogságban, amelyet az sohasem érezhet, aki üresen, a megismerés kincsei nélküli lép abba a világba. És azért soha, még ebben a reszkető öregkorban sem akarom abbahagyni az igazság kutatását. Mert aki itt keresi az igazságot, annak ott öröm virul, bárhova tekint is; minden igazolt feltevésből, minden megszüntetett kétségből, minden feltárt titokból, minden eltűnt tévedésből.” (Krisch.)

* * *

Az élettelen anyag törvényeire felépített torz világkép úgy a szellemi értékekbe, mint az erkölcsi törvényekbe vetett bizalom megründülésére is vezetett. Pedig ha tiszta szemmel törekszünk a valóság felismerésére, akkor a szellemi értékeket messze föléje fogjuk helyezni minden másnak; akkor látni fogjuk, hogy az élet egyetlen nagy egységet képez és tisztelni és becsülni fogjuk azt minden megnyilvánulásában; tudatára fogunk ébredni annak, hogy minden embertársunk testvérünk a szó legmesszebbmenő értelmében (tágabb értelemben véve testvérünk minden élőlény) és főként tudatára fogunk ébredni annak, hogy a lelkiismeret hangjára hallgatni nem gyengeség, hanem a lelkiismeret szava egyben a természet szava. („A lelkiismeret Isten szava”). Azt eltompítani, elnyomni — akár közönnyel, akár álokoskodással — természetellenes; bűn embertársainkkal és egyben sajátmagunkkal szemben. Beláthatatlan bünt követ el az az ember, aki a szellem tiltó szavát, a lelkiismeretet álérvekkel, vagy emberhez nem méltó brutalitással elnyomja, aki mindenféle álokoskodással úgyszólván teljes szabadságot ad magának embertársaival szemben.

Sohase feledjük, hogy az élet a természet véghetetlenül hatalmas erőiben gyökerezik, és azok a kötelességek, amelyeket embertársainkkal szemben érzünk, nem egyebek a természet parancsoló szavánál. *Minél magasabbrendű az ember, annál na-*

A kultúrfok rövására nagyrafejlődött technika romboló hatása.

gyobb ezeknek a kötelezettségeknek a sorozata. Minden emberi fogalmunkon felül álló, felfoghatatlanul hatalmas erők szolgálatában állunk: felelős építői vagyunk a földi életnek; a leg-tisztább, legnemesebb emberi élet a természet által ránk rótt kötelesség.

* * *

Mindebből látnunk kell, hogy a kultúrfok emelése, helyes világkép kialakulásának elősegítése, a legnagyobb arányú népművelési munka megindítása, egyike lesz a jövő legnagyobb, legégetőbb, mindennél fontosabb feladatainak. A technikai fejlődés és a szélesebb néprétegek kultúrfoka közti harmoniának helyreállítása létérdeke az emberiségnek.

Minden változik, minden fejlődik, minden átalakul, az események szinte alapjaiban rendítik meg Földünket. De a nemes, a jó, a megértés és a szeretet alapeszméi megingathatatlan sziklaként állanak az idő minden változásán keresztül. *Minden, ami ezeket fenyegetni látszik, álokoskodás.* Ezek az alapeszmék az élet legmélyén gyökereznek és csak az étellel együtt dülhetnek meg. Csak a valóság ignorálásával a technikai eredményekre felépített torz világkép felejtetheti ezeket az ősidők óta legnagyobb eszméit az emberiségnek. Az erkölcsi törvények — amelyek egyben az emberi élet alapigazságai is — és az emberi szellem egyéb hasonló, ősidők óta fejlődő legnagyobb értékei, örökérvényűek, megingathatatlanok, és csak a társadalmi épület, vagy bármilyen formájú emberi együttélés, amely ezeken alapul, amelynek eszmei tartalmát az igazság, a helyesen felismert valóság képezi, lehet állandó, fejlődés-képes; csak ilyen gyökerekből nőhet ki egy szebb, tökéletesebb jövő, amely magasabbrendű életformák felé vezet az emberiséget.

Gál Vilmos.

Berde Mózsa a nagy székely.

Az Egyházi Főtanács 1943. március 28-i közebédjén a Berdeserleggel elmondott megemlékezés. — Tartotta Gelei József főgondnok.

Hálás köszönettel fogadtam Főtisztelendő Püspök Urunknak azt az elhatározását, hogy főtanácsai ülésünk első napján szokásos Berde-ebéden az ideai megemlékezést, tekintettel nagy alapítónk halálának 50. évfordulójára, a főgondnok tartsa. Köszönettel vagyok ezért a választásért amiatt is, mert így nekem, Háromszék szülöttének, alkalom adódik arra, hogy Berde Mózsaiban a nemzetnek nagy szülöttével, mint fajtám legértékesebb sarjadékával a nyilvánosság előtt elbüszkélkedhessem. Azonkívül örvendek ennek az egyházzolgálatnak amiatt is, mert a folyó esztendőben tartott télvégi egyházközségi látogatásaim alkalmával Laborfalván, Berde Mózsa szülőfalujában is megfordultam s megismerkedtem a néppel, nagy alapítónknak ma is ottéló rokonságával, a Berde-, Márkos- és Bedő-családokkal s így közelebbről megismerhettem a vért, melyből számunkra Berde Mózsa sarjadt.

Említett egyházközségi látogatásaim alkalmával míg a háromszéki Szépmezőn Laborfalva felé síkolt a szán velem, nem először vetődött fel életemben az a gondolat, hogy vajjon abból a sokoldalú és mindenütt kimagasló nagyságból, mely Berde Mózsaikat jellemezte, látok-e és megtalálok-e valamit az egyszerű népben? Laborfalván keményvállú, döngőléptű, egyenesszál székelyek kerültek eléem, büszkén hátraszegett nyakkal, bátor nézéssel, beszédes szemekkel és derűs tekintettel. — Határozott, katonás lépésben járultak eléem s őszintén meleg kézzorítással tiszteltek meg. Egészséges, vihartálló férfiak, szigorú tekintetű, jól öltözött anyák, életkedvtől ragyogó ifjak, lányok, legények vonultak föl. Valamennyien katonanép sarjai, valamennyien rendszerető és közösségépítő nép tagjai,